

“BARIŞ KADINI”

Feminist Bir Yorum*

Sara Ruddick

Çeviren: Ayça Günaydın

Sara Ruddick, “Barış Kadını: Feminist bir Yorum” başlıklı makalesinde üç farklı kadın figürüne atıfta bulunarak barış kadınına dair bir çerçeve sunmaktadır: Acının temsilcileri –gözü yaşlı anneler- *mater dolorosa*, savaşa ve savaş politikalarına dair mesafeli duruşlarıyla dış göz pozisyonundaki kadınlar ve uzlaştırıcılar. Bu üç kimlik, Sara’nın hayalini kurduğu barış kadını kimliğini inşa ederken değerlendirdiği, ortaklıkları ve farklılıklarıyla beraber sorguladığı kadın figürleridir. Barış kadını, hayalini kurduğu barış ortamını inşa etmek için her türlü mücadele yollarını denemekte ısrarcıdır ve bu anlamda en temel görevi savaşma pratiğinin kendisini sorgulamak olacaktır. Sara’nın sözleriyle: “Kadınların kendileri ve onların kızları, savaşın birebir hedefidir: Onlar tecavüzün, cinsel aşağılamanın, kökten bir şekilde toplumsal yerinden edilmenin, kalıcı sakatlanmaların ve cinayetin kurbanlarıdır.” Bu anlamda anne, eş, sevgili ve haz nesnesi olarak savaşa her anlamda destek vermesi beklenen kadınların var olan eril yapıya karşı çıkışları ve kendilerine atfedilen “kadınlık” rollerini sorgulamaları feminist bir görev olarak tanımlanacaktır.

Ingmar Bergman’ın *Utanç* filminde, isimleri Jan ve Eva olan müzisyen çift, iç savaştan kaçır ve bir adaya sığınır. Savaş onları tekrar yakalar, ve sonra zulmün, korkunun ve vahşetin içine hapseder. Filmin, illet bir savaş alanındaki hayatın sonu olarak da görülebilecek finalinde, çift küçük bir tekneyle yiyeceksiz ve susuz bir şekilde kıydan çok uzaklara sürüklenir. Savaşın bitiş imgesi nükleer bir savaş sonrasındaki manzaraya benzer: Ekinler harap olmuş, yağmura zehir karışmıştır. Fakat savaş kendiliğinden, “konvansiyonel”¹ muharebenin çekiciliğine sahiptir: silahlı çatışmalar ve patlamalar, sorgulamalar ve ihanetler, rüşvet, infaz, korku, şiddet, umutsuzluk ve açlık. Bir “iç” savaş.

Filmin son sözlerinde Eva bir rüya anlatır:

İlginç bir rüya gördüm, tamamen gerçektir. Çok güzel bir yol boyunca yürüyordum. Bir tarafta kabartmaları ve sütunları ile kapıları herkese açık beyaz evler, diğer tarafta ise sevimli bir park vardı. Yol boyunca uzanan büyük ağaçların altında serin, koyu yeşil bir su akmaktaydı. Yüksek bir duvarın önüne geldim; duvar güllerle kaplanmıştı. Sonra bir uçak geldi, gürledi ve güllere ateş yağdırmaya başladı. Parlak bir alevle beraber yanmaya başladılar; bunda özel olarak korkunç hiçbir şey yoktu, çünkü çok güzel bir

görüntüydü. Güller yanarken sudaki yansımalarını izledim. Kucağımda bir bebek vardı. Bizim kızımızdı; sadece altı aylık bir bebektir, sıkıca kolyemi tutuyor ve yüzünü benim yüzüme doğru bastırıyordu. Yanağımdaki ıslak ve açık ağzını hissedebiliyordum. Tüm bu zamanda birinin söylediği önemli bir şeyi anlamam gerektiğini biliyordum. Fakat ne olduğunu unutmuştum.²

Savaş ikonografisinde, Bergman'ın filminde olduğu gibi, barış umutlarını sürdürenler çoğunlukla kadınlardır; onlar “yaşamın” tarafında yer alırlar; savaş onları çevrelediğinde diğerlerinin de hayatta kalmasını sağlarlar. Fakat, barış kadınları, Eva'da olduğu gibi hayalperest olarak sunulurlar ve hep öyle kalırlar. Ne bildiklerini, hayatlarının onlara neler öğretmiş olduğunu hatırlamazlar. Bunun yerine güzel bir yol boyunca yürüdüklerinin, geniş korunaklı evlerin, ferah yeşil suların, yaşam “ağaçlarının”, bir çocuğun sarılışının ve güzel olduğu için çok da kötü olmayan bir savaşın hayalini kurarlar. Eva'nın rüyası, eğer rüyalar yanlış olabilirse, yanlış bir rüyadır. Eva'nın yaşadığı savaş adi, iğrenç ve sevimsizdir. Kocasıyla yaptığı zayıf uzlaş (kocasını çocuk istemez; savaşın ortalarında Eva çocukları olmadığı için memnuniyet duyar) dar alanda yapılan zorlu bir anlaşma anlamına gelmektedir.

Çok eski çağlardan beri ve özellikle de bu yüzyılın savaşlarında, pek çok feminist, barış kadını fikrine, ve yıkım kâbusuna karşı geliştirdiği koruma, doğurganlık ve şefkat imgelerine yakınlaşmıştır. Fakat son on yılda feministler, hayalperest kadın ve onun hayalleri konusunda giderek daha çok şüphe duymaya başlamışlardır. Barış kadınının konuşmasını ve harekete geçmesini, bildiklerini hatırlamasını ve sadece yaşamdan yana olmakla kalmayıp yaşam politikaları ve tercihlerinin tam ortasında yer almasını istemişlerdir.

Bu bölümde, son dönem feminist çalışmalar tarafından şekillendirilen “barış kadını” “figürü” ile ilgili bir çerçeve sunmak istiyorum. Bir “figür” gerçek olasılıkları billurlaştırır; fakat barış kadını (diğer durumlarda barış nesnesi ya da erkeği), kadının “kimlikleri” tarafından belirlenen analiz ve imgelemin hayal ürünüdür. Bu kimlikler geçmiş ve günümüz kadınlarının yaşamlarında tamamlanmamış ve istikrarsız bir şekilde vücut bulmaktadır. Bir “figür” ilham verebilir, korkutabilir, geri püskürtebilir veya yol gösterebilir. Barış kadını “figürü” kadınlar kadar erkekler için de bu psikolojik öneme sahip olabilir. Fakat o, “kadınlığın” belirli normlarını ifade eden ve hatta feminist bir yorumda bu normlara direnen kadınsı bir figürdür.

Barış kadını “figürünü” çerçeveselendirirken niceliksel bir karşılaştırma değil, daha ziyade kadınların ve erkeklerin barış anlayışlarının rekabete dayalı mukayesesini yaptım. Barış erkeği “figürünün” anahatları belki kendi kimlikleriyle, erkeklerin yaşamındaki kısmi varoluşuyla, kadınlar ve erkekler üzerindeki psikolojik ve politik etkileriyle çizilebilir. Dişil ve

eril figürler arasındaki farklılık niteliksel bir anlam taşır. Bazı davranışların, mesela savaşta ölen birinin ardından ağlamanın önemi, ağıt yakanın kadın ya da erkek olması durumunda farklılaşır. Benzer bir şekilde, simgesel bir eylemin yorumu sıklıkla icracının cinsiyetine göre değişir. Mesela, Savaş Karşıtları Birliği'nin logosunda, bir çift kol ve el bir silahı ortadan ikiye böler. Eller bir erkeğe aittir ve anlamı değişmedikçe de bir kadınınkine dönüşemezler. ABD'de bir kadın, ya başka birinin silahını ya da sadece kısa bir süre önce eline geçen bir silahı parçalıyor olacaktır. Halbuki, silah parçalamak erkeklerin tarihine aittir; bu durum, eğer barış erkeği figürü çizilecekse, erkek kimliğinin özelliklerini iyi bir şekilde simgeleyecektir.³

Ben feminizmin barış kadını “figürünü” yeniden yorumladığını söylüyorum. Fakat pek çok feminizm var, kendini “feminist” olarak ifade etmenin pek çok yolu var. Terimin genel anlamı ile “feministler”, içinde yaşadıkları toplumlarda ve muhtemelen pek çok toplumda, toplumsal cinsiyet düzenlemeleri kadınlara ve belki de erkeklere zarar verdiğinden bu düzenlemelerin değişmesi gerektiğine inanırlar. “Feminizmin” bu ve diğer oldukça kapsamlı⁴ tanımlamalarında, feministler militarist veya antimilitarist, realist, haklı savaş teorisyeni ya da pasifist olabilirler. Bu sebeple, mesela ABD'de bazı feministler hükümetin askeri politikalarını bütünüyle destekler ve kadınların savaşta ve orduda her yönüyle eşit bir şekilde yer alabilmesi için çalışırlar.

Herhangi bir nitelendirme yapmadan “feminizm” derken, yazılarında ya da politikalarında genel anlamda “feminist” tavırları benimseyen grupları ya da insanları kastediyorum. Örneğin, kadınların methedilen arabuluculuk erdemlerinin onlara verdiği zararlar ilgili “feminist” kaygılardan bahsediyorum. Hem feminist pasifistler hem de feminist militaristler kadınlara dair böyle bir endişe duyabilir, bununla birlikte bu konudaki herhangi bir tartışmada farklı kaygıları hemen gün ışığına çıkacaktır.

Terimin en genel anlamıyla feminist olarak nitelendirilebilecek pek çok kişi, feminizmlerini⁵ “şekillendiren” ya da “birleştiren” daha başka ve bazen de daha önemli politik bağlılıklara ve kimliklere sahip. Mesela, kapitalist ve sosyalist feministler ve feminizmlerini ulusal, etnik ya da dini kimliklerinden hiçbir zaman ayırmayan feministler mevcut.

Benim de içinde yer aldığım feminist barış projesi, kısmen antimilitarizm ve şiddet içermeyen ilişkiler geliştirme taahhüdü ile oluşturulmuş, değiştirilmiş, melez bir feminizmi kapsar. Feminist bir kadın veya erkek kısmen, savaşın bir anlamda “eril” olduğunu, kadınlara karşı şiddet ifade ettiğini ve bu şiddeti desteklediğini gördüğü için antimilitarist olur. Diğer taraftan antimilitarist bir kadın veya erkek militarizmin, kadınların yok etmeye çalıştığı erkek egemenliğinin daha kapsamlı bir ifadesi olduğunu fark ettiği için feminist olur. Her iki bağlılık da diğerinin habercisidir ve birbirini şekillendirebilir. Bunu, antimilitarist

feminizmden dolayı içinde bulunduğum ya da bazen barış feminizminden dolayı şiddet uygulamama taahhüdüne vurgu yaptığım melez feminizm olarak adlandırıyorum. Bu melez feminizm, şiddet içermeyen ilişkiler ve direnişler geliştirmeyi taahhüt etse de pasifist olmak zorunda değildir. Öte yandan, antimilitarist feminizm ve barış feminizmi için “haklı savaş” sorusu belirleyici ve can sıkıcı bir konu olarak görünmektedir.

Barış Kadını: Üç Kimlik

Barış kadını figürünü kadının üç farklı kimliğine atıfta bulunarak çerçeveselendireceğim: *mater dolorosa*, dış göz (*outsider*) ve uzlaştırmacı. Bu kimlikler –özellikle *mater dolorosa* ve dış göz- örtüşür; fakat bazen, özellikle dış göz ve uzlaştırmacı kimlikleri birbiriyle uyuşmaz. Her üç kimlik de kendi şeceresine, “günümüz kavram ve pratiklerinin soylarının tarihine”⁶ sahiptir. Bu soylar arasında görünürde genellikle tek bir kimlik sergileyen fakat aynı zamanda başka kimliklerde de yer alan “gerçek yaşam” temsilcileri bulunmaktadır.

Örneğin, Kathe Kollwitz koruyucu, kederli annelerin resmini ve heykellerini yaptı, kendisi de matemli bir anne oldu. Aynı zamanda bir şekilde dış gözün savaşla ilişki kurmasını sağladı, zaman zaman bir uzlaştırmacı oldu. Virginia Woolf, pasifist ve feminist kitabı *Three Guineas*’de (Üç Kuruş) kadının “dış göz” olarak dikkate değer bir örneğini yarattı, bu kimliği kendi yaşamında ve ölümünde icra etti. Matem imgeleri onun savaşı reddedişinin merkezinde yer almaktaydı; fakat o bir uzlaştırmacı değildi. (Virginia Woolf, 1938). Barış İçin Kadın Grevi (Women’s Strike for Peace) üyeleri silahlanmaya karşı ve uzlaş için annelik retoriklerini kullanarak barış girişimlerinde bulundu. Onlar dış göz değildi; aksine, kendilerini hükümet binalarına zincirlemekte, hükümet toplantı odalarına girmekte ve gücü ellerinde tutanlarla anlaşma yapmakta ısrarcı oldular. İnşa etmeyi umdukları “barışa” uygun olarak öngörülen matem ve kayıp imgelerini kullandılar.⁷ İkisi 1. Dünya Savaşı döneminde, biri Soğuk Savaş döneminde yaşayan bu kadınların üçü de, farklı toplumlarda, hem belirli savaşlara hem olası savaşlara karşılık olarak, çeşitli şekillerde fakat ayırt edilebilir, kendisini yineleyen, görünür üç kimliğin temsilcileridir.

Bu kimliklerden, savaş hikâyelerinde kökleri en derinde olan acılı anne, *mater dolorosa*’dır. Acılı anne sadece savaşın matemini tutmaz, aynı zamanda acılara, üzüntülere ve mahrumiyetlere rağmen yaşamları bir arada tutar. Tüm dünyadaki mülteci kamplarında kadınlar, kayıp çocuklarını arayan, yaşayan çocuklarını hayatta tutan ve sıkıca tutunacakları yaşamların umuduyla bir kez daha yeni canlar doğuran acılı anneler olarak görülmektedirler.

Mater dolorosa’nın ağlamak için makul sebepleri vardır. Savaş ve şiddet annelik, besleme, koruma, hastaları iyileştirme, dayanıksızlara ve yaşlılara bakım, kan bağlarının devamlılığını sürdürme gibi tüm “kadın işlerini” yok etmiştir. Onca yıl çocuklara verilen emek, sadece

kurşunlarla heba edilmemiş, aynı zamanda sapkın emeller için de kullanılmıştır. İsrailli bir annenin şöyle söylediği kaydedilmiştir: “Oğlumu iyi bir adam olması için gönderdim; bir katil olarak geri döndü.” Evlerine, annelerine ve sevgililerine dönen askerler bildik bir edebi figürdür. Neredeyse tanınmaz ve tanıyamaz durumda, çıldırmış, hayata küsmüş, ruhen ve hatta gerçekte bedenlen “sakattırlar”. Kadınların kendileri ve kızları, savaşın birebir hedefidir: Onlar tecavüzün, cinsel aşağılamanın, kökten bir şekilde toplumsal yerinden edilmenin, kalıcı sakatlanmaların ve cinayetin kurbanlarıdır.⁸

“Erkeklerle göre dönen dünyanın” kadınların görüşlerini de içerecek şekilde dönüştürülmesi genel olarak feminist bir görevdir. Kadınların gözünden ve yaşamından savaşa bakan bir kimse, savaşın ilişkilerde ve her yaştan, her cinsiyetten bedende yarattığı tahribatı görebilir; diğer yandan acılı annelerin gözyaşlarından görünen dünya, barışın kutsanmasını önermektedir. Fakat, *mater dolorosa* henüz bir barış figürü değildir. Gerçek gözü yaşlı kadınlar genellikle herhangi bir politik tepki için ya çok yorgundurlar ya da intikam arzusu hissediyor olabilirler. Acı çekenlerin politikası ne olursa olsun, acının teşhirinin yaratacağı etki herkesin bildiği gibi belirsizdir. Acıya şahit olan insanlar, şefkat ve yardım isteği ile cevap verebilirler; fakat tepkileri kayıtsızlık, korku veya tiksintiye de dönüşebilir, ya da daha kötüsü izlemeye değer ilginç bir gösteriyi seyredermişçesine garip bir heyecana kapılabilirler.

Acı etkin bir politik tavra nasıl dönüştürülebilir? Buna dair bir reçete olmasa da, kadınların son on yıldaki eylemlerine bakarak, acının etkili temsillerinin bazı yinelenen özelliklerine bakmak mümkün. Mesela, halkın duygularına seslenen pek çok etkileyici eylem “özel”, apolitik dünyaya ilişkindir. Bilhassa kadın bedenleri ve ilişki yapıları normalde hiç akla gelmeyecek kamusal alanlara getirildiler. Böylece mesela, İngiltere’deki Greenham Common Hava Üssü çevresinde kamp yapan kadınlar, nükleer tesisin elektrik kapılarına, yastık kılıfları, bebek bezleri, resim çerçeveleri gibi İngiliz ev yaşamının kişisel eşyalarını çivilediler. Çocuklarının ortadan “kaybolmasını” protesto eden Arjantin Plaza de Mayo Anneleri (The Madres of Argentina), ana meydanda, birinci hükümet binası önünde gösteri yaptı. Kafalarına başörtüsü olarak, üzerlerinde kaybolan pek çok çocuğun isimlerinin işlenmiş olduğu çocuk bezleri taktılar. Boyunlarına kendi çocuklarının fotoğraflarını asarak yürüdüler. Bu fotoğraflar ortak bir aile odası ya da yatak odasına “aitti”. Çocukluğun simgeleri olarak, çocukların sürmesi gereken yaşamlarından kesitleri ve yaşamlarının farklı dönemlerini ortaya koymak amaçlanmıştı. Şimdi ise bu yaşam kayıtlarının üzeri terör ve ölüm politikaları ile örtülüyor.

Genellemek gerekirse, acının bu çeşit etkileyici temsilleri kadınlık beklentilerini hem yeniden üretir hem de onlara saldırır. Matemin yarattığı merhameti ancak pasif ya da duygusal tanıklığın zorlaştığı bir bağlamda ortaya çıkarır. Bu uyumsuzluk en çok, acının temsilcileri

kendi hükümetlerine veya sosyal erke itaatsizlik ettiklerinde politize olur. Kederli kadınlar acılarını kabul etmek ve sadece düşman saldırganlarına karşı tepki göstermek zorundadırlar. Kamusal alanda *kadınlar olarak* hareket eden kadınlar bağlılık ve kaybın tutkularını politik bir eylemliliğe çevirmekte, acılı kadını bir ikon olmaktan çıkarıp temsilciye dönüştürmektedir.

Barış kadını figürü içindeki ikinci kimlik, yani dış göz konumundaki kadınlar; *erkeklerin* savaşında birer yabancıdır. Virginia Woolf, feminist, faşizm karşıtı ve savaş karşıtı bir tartışma yürüttüğü *Three Guineas* kitabında bu kimliği geliştirmiştir. Özel olarak üstsınıfın kadınlarından bahseden Woolf, kadınların yazgısal olarak dış göz olduğundan, mülkiyet haklarından ve ayrıca politik güçten ve tabii ki savaşta dövüşme hakkından mahrum olduklarından bahseder. Bu sebeple kadınların bir ülkesi yoktur ve Woolf, kadınların bir ülke istememeleri gerektiğini söyler.

Fakat, Woolf'un da çok iyi bildiği gibi eğer kadınlar yazgıları gereği dış göz olsalardı, manen ya da tercihen öyle olamazlardı. Kadınlar hükümdarlarına, onların savaşlarına ve kendileri için savaşan askerlere karşı heyecan duyar. Şu gittikçe yükselen milliyetçilikler çağında, savaşçıların yaralarını iyileştiren ve korkakları yerden yere vuran kadınların hem ülkelerinin olduğu, hem de ulusun ve ulusun “şehitlerinin” “anneleri” olarak hareket ettikleri her geçen gün daha da açık hale geliyor. Woolf, kadınların dış göz pozisyonunu sahiplenmesini ve “Bir kadın olarak benim ülkem yok, bir kadın olarak bir ülke istemiyorum, benim ülkem tüm dünyadır” demeyi öğrenmesini istemiştir (Virginia Woolf, 1938: 109). Fakat milliyetçi ve yabancı düşmanı dürtülerin gücü ile şiddetin cazibesinin farkındadır.

Woolf ve daha sonraki feministlerin, kadınları dış göz pozisyonu edinmeleri için cesaretlendirme yollarından biri bize savaşın erkeklerin işi olduğunu ve bunun tiksindirici olduğunu hatırlatmaktı. Savaşın hâlâ büyük ölçüde eril bir teşebbüs olduğu belirgin bir algıdır. Fakat Virginia Woolf da dahil olmak üzere feministler, erkeklerin varolduğu gerçeğinden ziyade, bilhassa hem savaşı yapan hem de savaş tarafından yaratılan tiksindirici eril karaktere vurgu yapmak istemişlerdir: yağmacı, heteroseksüel saplantılı, bir kadın düşmanı olan, fantezilerinde ve bazen de yağmalama, yaralama, işkence ve tecavüz eylemlerinde “çıplak iğrenç erkek hazzı” bulan “iri gövdeli, tok sesli ve sert yumruklu bir adam” (Christa Wolf, 1984: 74; ayrıca bkz. Woolf, 1938).

Freikorps'un⁹ ölü birlikleri edebiyatından acemi birliği eğitimi ritüellerine, bombalar ve silahlar üzerindeki duvar yazılarına, generallerin sert konuşmalarına ve savunma stratejileri metaforlarına kadar pek çok metinde yağmacı cinsel fantezilere rastlamak mümkün.¹⁰ Oldukça dikkate değer ve rahatsız edici bir şekilde kulaklarda çınlayacak askeri bir şehvet örneği vereyim: 1987 yılında İngiltere'de ABD Hava Kuvvetleri (USAF) Filosu'nun “özel”

şarkıları, şiirleri ve fantezileri bir hava kuvvetleri pikniğindeki kermeste yanlışlıkla satışa sunuldu. Bu durum feminist yazar Joan Smith'in eline düştü ve erkeklerin kadın nefretine dair seri ifşalarını içeren *Misogynies*¹¹ isimli kitabında bundan bahsetti. Bu pilotlar “tecavüz etmeye” hazır olduklarını, ibne herifleri düzmeye hazır olduklarını, ölü ya da hastalıklı orospulara tecavüze hazır olduklarını belirten “Persian-pukes”¹² şarkısını söyleyerek savaşa gideceklerini hayal ediyorlardı. Defalarca tekrarlanan sözler kadınları hem düşman ve katil, hem de şişman, iğrenç ve kokuşmuş olarak gösteriyordu. Bu hararetli saldırının bir diğer odağı da erkekler ve kış delikleri. Yıkımın kendisi de cinsel bir zirve. Şarkı yazarlarından biri iftiharla şunu söylüyor: “Allah yaratır fakat biz küllerini yakarız” (Joan Smith, 1990).

Feministler, savaşın bu yağmacı, kadın düşmanı, heteroseksüel saplantılı eril karakterini tarif ederken, tüm erkeklerin bu cinselliği sergilediklerini iddia etmezler. Hava kuvvetlerinin şarkı sözleri, fantezileri anlatıyor; bazı pilotlar bu şarkıları söylemekten nefret ediyor olabilir. Pratikte, bazı erkekler savaşın izin verdiği bu vahşi cinsellikten etkilenirler, fakat etkilenenlerin bir kısmı bile sonrasında bu heyecanlarından ve eylemlerinden utanmışlardır. Her savaşta, hangi tarafta olursa olsun, korkmuş ve kaçan, isteksizce savaşan ve eve dönmek için can atan, hatta öldürme emrine cesurca direnen erkekler vardır. Barış feministinin vurgusu, erkeklerin savaşçı oldukları değil; savaşın yağmacı ve saldırgan dürtülerinin olduğudur. Gerçek savaşa artan katılımlarına rağmen, kadınlar hâlâ bu dürtülerin öznelere olmaktan ziyade hedefi durumundadırlar.

Savaşın yağmacı, heteroseksüel saplantılı, kadın düşmanı erilliğine duyulan tiksinti, kadınları savaştan vazgeçirmek için yeterli değildir. Kendi askerinin saldırısına uğramadıkça veya kendi askeri bir katile ya da dövüşçüye dönüşmedikçe, bir kadın, yağmacı eril tavırları savaşa değil sadece düşmana atfedebilir. Böylece kendi savaşının erkeklerinin ve onların mücadelesinin bir sevgilisi olarak kalabilir. Savunmasız ama silahlı bir kahraman, kısıtlı bir korumacı ve toy bir delikanlı, en az yağmacının iğrenç olduğu kadar cinsel cazibeye sahip olabilir. Kadınlar farklı tür savaşlarda farklı şekiller alan ve Soğuk Savaş esnasında olduğu gibi açıkça ifade edilen, savaşın ve onun silahlarının daha genel bir erotizminden bağımsız değildirler. Tutkulu bir feminist ve uzlaştırıcı olan Helen Caldicott, roket fırlatma ile ilgili bir filme cevap olarak şöyle der: “Geçenlerde MX füzesi atışı yapan bir film izledim. Yerden yavaşça yükseldi, etrafını alevler ve dumanlar sardı ve havaya doğru uzandı. *Açıkçası oldukça cinsel bir sahneydi...* Erkekler kadar kadınlar için de cinsel bir sahne” (Virginia Held; 1993: 147, italikler bana ait).

Savaşın bu cinsel görüntüsü, J. Glenn Gray'in savaşın “esrarengiz fakat hakiki güzelliği” olarak tanımladığı şeyin bir yönüdür ve ölüme ilerleyen bir tabur askeri izleyen Robert E. Lee'nin “savaşın bu kadar korkunç olması iyi bir şey; yoksa hepimiz onun hayranı olabilirdik”

diye haykırmasına neden olmuştur. (J. Glenn Gray, 1970: 31). Savaşın güzelliği, Eva'nın yanan güllerle ilgili rüyasında ve rüya sahibinin gördüğü çirkinliği örten pek çok rüyada açığa çıkar. Kadınlar da tıpkı erkekler gibi savaşın içindedir ve biz savaşın cinsel cazibesini, kitle tutkusunu ve tuhaf güzelliklerini kabul edinceye kadar da dışına çıkamayacaklardır.

Bir kadın için, savaşın cazibesini kabul ettikten sonra, dış göz olmayı *seçmek* yani savaş planlarına ve hükümetin saldırılarına sadakatsizlik etmek daha kolaydır. Kadın askerlerin sayısındaki artış ve savaşıma ve savaşçılara emir verme konusundaki kararlılıkları dışarıda kalma *tercihinin* altını çizmektedir. Kadınlar artık kendilerini “doğaları gereği” barışçıl olarak anlamlandıramazlar. Savaşa ve şiddet karşılığına dair tavırlarından sorumludurlar. Dış göz tavrını tercih etmek diğerleriyle, yazgısal olarak veya tercihen dış göz olanlarla, ittifak yapılmasını teşvik eder, belki de bunu gerektirir. Woolf'un kendisi de, kadın oldukları için veya “Yahudi oldukları için, demokrat oldukları için, ırkları yüzünden, dinleri yüzünden,” (bugün eminim ki eklemiş olurdu) cinsiyetleri yüzünden “sesleri kesilen ve kapı dışarı edilen” insanlardan oluşan esnek bir dış göz birlikteliğini savunuyordu (Virginia Woolf, 1938: 103).

Erkeklerin değil erkekliğin en tiksindirici kılıklardaki yağmacı kadın düşmanlığının tutarlı farkındalığı, şiddete yabancılaşmamızın sadece başlangıcını işaret eder. Sık sık saklanmak ya da onaylanmak için farklı bağlamlarda, farklı nedenlerle “ortaya çıkması” gereken geyler ya da lezbiyenler gibi, dış göz pek çok durumda, çaresizlik ya da kahramanlık kılığında görünen resmi şiddeti durmaksızın defetmek zorundadır. Dış göz olmayı tercih edenler, bu konumu tercih etmeseler de dış göz olan diğerleri ile birlikte, kolektif teröre, coşkulanmalara ve kahramanlık özendirmelerine, yani şiddete daimi bir şüphe ile yaklaşmayı ancak aşama aşama öğrenebilirler.

*Barış kadını*ni şekillendiren üçüncü kimlik pek çok kadının günlük yaşamında yer etmiştir. *Mater dolorosa* veya dış gözün aksine uzlaştırmacı, evindeki, komşusundaki ve ülkesindeki şiddetin sorumluluğunu kendisi ve başkaları adına üstlenir. Böylece şiddet içermeyen bir şekilde şiddete karşı gelir. Uzlaştırmacı bir barışsever olabilir, savaş ve diğer kasti, kurumsal şiddet türlerinin prensipte haksız olduğuna inanan birisi olabilir. Fakat şiddetten bu şekilde genel olarak vazgeçme durumu ne tanımlayıcıdır ne de tipiktir. Bilakis uzlaştırmacı, askeri şiddetin kullanımına karşı ilkeli ve koşullu bir tavır ile değil, şiddet içermeyen ilişkiler ve mücadele yolları geliştirme taahhüdü ile tanımlanır.

Barışı kurmak Eva'nın düşünüyü gördüğü –serin yeşil bir nehir boyunca güzel beyaz bir ev– gibi bir cennet yaratma işi değildir; daha ziyade, insanların en iyi ihtimalle kendilerine saygı duyulduğunu hissettikleri ve gerçekten kendilerine saygı duyulan, en azından, güvende oldukları ya da kendilerini güvende hissettikleri *ilişkileri* yaratmaktır. İlişkilerde acı veren çatlaklar oluştuğunda veya çözölemeyen tatsız anlaşmazlıklarda, bir uzlaştırmacı, insanların

ayrı ayrı veya fiziksel mesafe imkânsızsa yan yana yara almadan yaşayabilmesinin yollarını arar. İstikrarın korunduğu zamanlarda, uzlaştırmacı farklılıklara, öfkeye ve acıya göğüs geren ilişkiler yaratmayı hedefler. İstikrarlı ilişkiler, herhangi bir ebeveynin veya topluluk örgütleyicisinin de onaylayacağı gibi, çok nadiren çatışmasıdır. Fakat bu kişiler, onlarla ilgili aklına eseni yapabilmek adına başkalarını yaralamak ve onlara zarar vermek için gönüllü değildirler.

İlk kez Carol Gilligan tarafından anlatılan bir öykü uzlaştırmacıların aradığı kapsayıcı çözümü resmetmektedir (Carol Gilligan, 1988). İki çocuk hangi oyunu oynayacakları konusunda anlaşamıyorlardır. Oğlan korsancılık, kız komşuculuk oynamak ister. Bu durumda, her iki çocuk da gergin tartışmalarla ya da zorbalıkla bir diğerini alt etmeyi deneyebilir. Ya da eğer iyi çocuklarsa oyunları sıraya koyabilirler; her ikisi de bir diğerinin oyununu eşit zaman zarfında oynayabilir ve bu “adil” bir çözüm olur. Kızın sunduğu ve barışçıl olan çözüm, beraberce oynayabilecekleri bir oyun uydurmaktır: “Komşuculuk oynayacağız ve sen de yan dairedeki korsan olacaksın.”

Etkileyici bir hikâye olmasına rağmen, feminist bir perspektiften yaklaştığımızda hikâyenin methettiği kapsayıcılık sorunludur. Bir kızın en korsan gibi çocuklarla dahi oynayabileceği *birtakım* oyunlar uydurmadaki yeteneği onun yararına olan bir şey değildir. Daha soyut bir anlamda, uzlaştırmacılığın erdemleri, kendilerini onurlandıran hizmet ahlakında olduğu gibi, genellikle kadınların zararına olan kadınlık kalıpları ile iç içe geçmiştir.

Sadece bir örnek düşünün: kızma, saldırma, yatıştırma ve dizginleme gücü. Şiddet içermeyen eylemlerde ve görüşmelerde hınç ve kızgınlığın disiplinli bir şekilde dizginlenmesine genellikle ihtiyaç vardır. Kadınlar genellikle disiplinli bir şekilde öfkelerini dizginlemeyi öğrenmişlerdir; çünkü talepkâr çocuklar, baskıcı kocalar ve zorba yöneticiler gibi daha pek çoklarının “egolarını tatmin etmek ve yaralarını iyileştirmek” için kendi duygularını “kontrol” edebilmektedirler.¹³ Kadınların kendilerini dizginleyebilmeleri, kendilerine saygısızca davranıldığında yararlarına olan bir yeti değildir; fakat diğerleri sadece savaşabilirken, kadınlara müzakere yapabilme imkânı sunmaktadır. Erkeklerle oranla kadınların, bir güçsüzlük belirtisi ve kontrol yitimi olarak, öfkelerini daha çok belli ettikleri söylenir. Açıkça eril bir tutumla ifade edilen bu tezatlar, öfkeyi şiddet için bir ruhsat ve şiddeti de hükmetmenin bir yolu ve gerekçesi olarak açıklamaktadır (Anne Campbell, 1993). Şiddetin getirdiği tatmin ve şiddetin etkileyiciliği düzenli olarak ve çok güçlü bir şekilde abartılır. Bu sebeple, kadınların açıkça yaptığı gibi, şiddetin sürekli yükselmesine neden olan güçsüzlük hissini görebilmek ve şiddetin sürekli yol açtığı kontrol yitimini anlamak birer fazilettir. Kadınlık normları ile uzlaştırmacılığın talepleri örtüşmektedir.

Fakat yine de şiddet içermeyen eylemler, kişinin ihtiyaç duyduğu şeyi elde etmesi ve diğerlerine zarar vermeden ya da zarar görmeden sevdiği şeyleri koruması için mücadele etmeyi gerektirir. Bu da, saldırganca hareket edebilmek için, öfke ve saldırganlığı nefret ve şiddetten ayırt etmeyi gerektirir. Benzer bir şekilde, belli bir suistimale uğrayan kadınlar meşru öfkeyi benimsemeli ve saldırgan, meşru müdafaya dayalı savunma taktikleri geliştirmelidir.

“Kadınca” uzlaştırmacılık ve feminist bilinçliliğin birbiri ile çatıştığını söylemiyorum. Eleştirel ve dirençli bir feminist bilinçlilik, kendi bağımsız eleştirel yargılarına güvenmeyen ya da aileyle ilgili veya vatanperver normlara karşı çıkmayı göze alamayan kadınları yüreklendirir. Değerbilir, yapıcı bir feminizm bir diğerinin çıkarı için katılımcılarını feda etmeyen, övgüye değer ilişkiler belirler. Feministler arkadaşlığa büyük önem atfederler. Örneğin, J. Glenn Gray bu ilişkiyi, en temelinde antimilitarist bir ilişki olarak, hem kolektif bağların özyıkımına dayanıklı hem de emperyalist kişisel çıkarlara karşı dirençli bir ilişki şeklinde tarif etmektedir (J. Glenn Gray, 1970; 1996).

Uzlaştırmacılığın erdemleri, günümüz koşullarında, kadınların ikincil konumuna ilişkin, yakınma ve inkâr gibi zararlı alışkanlıklarla ilişkilendirilebilir; hatta onları destekleyebilir. Feminist retoriğin hiçbir hamlesi kadınlığın bu karmaşık mirasını silememiştir.

Eğer uzlaştırmacı kızlar korsanlarla oynamayı çok isteyen kadınlar haline geliyorsa, onlar aynı zamanda korsanlara hâlâ komşu muamelesi yapan ve onlara “ahlaki bir duruş” atfeden kadınlar haline de geliyordur. Düşmanı öcü ilan etmenin, ona karşı ırkçı davranışlarda bulunmanın reddedilmesi, kadının ya da erkeğin şartlarına teslim olmanın reddi ile birlikte, uzlaştırmacılığın temel başarısıdır. Korsanlık zarar vericidir ve bu yüzden kimseyle korsancılık oynamamalıyız. Fakat Martin Luther King’in sözlerini yeniden yorumlarsak, “komşu düşmanımızın” dahi sevmeye değer bir yönü bulunmaktadır. Korsanların bile bizlerle oynayabileceği korsancılıktan başka oyunlar uydurmak mümkündür.

İyi Bir Savaşta “Barış Kadını”

1940’ta İngiltere’nin bombalanması sırasında, bir Amerikan dergisi Virginia Woolf’a barış hakkındaki fikirlerini sormuştur. Woolf bir arkadaşına şöyle yazar: “Bu fikirler (barış fikirleri) savaşa dair fikirlerden doğmaktadır” (1989, Mektup 3580). Benim de bu makalede ana hatlarıyla bahsettiğim “barış kadını” figürü iki farklı türde savaştan “doğmaktadır”: durdurulması gereken “korkunç” savaşlar ve onları durdurabilecek “iyi” savaşlar. Korkunç savaşlar, bölünme ya da iç savaşlar gibi bombaların alışveriş yerlerini hedef aldığı, silahsız kurbanların katledildiği ve sıradan sivillerin -sırf ulusal, etnik, dini kimlikleri- ötekileştirilen grup aidiyetleri yüzünden kitlesel tecavüze, işkenceye, cinayete ve daha pek çok insanlıktan

uzak, aşağılayıcı muameleye maruz kaldığı savaşlardır. Ruanda ve Bosna korkunç savaşların yaşandığı en meşhur yerler arasındadır. İyi savaşlar ya hiç gerçekleşmedi (Ruanda) ya da vahşi şiddeti engellemek için çok geç kaldı (Bosna).

Amerika Birleşik Devletleri'nde onlarca yıldır antimilitarist olan insanlar, korkunç savaşların medyada işlenişi ile genellikle grafiklerle sunulduğu arasında bir ikilemde bırakıldılar. Savaşların ruhsal ve bedensel zararlar verdiğini, yani savaşların psikolojik, fiziksel, ekolojik, politik açılardan –başlangıçta küçümsenen ve en sonunda hesap edilemeyen- çok yönlü faturasını biliyorlardı. Savaş savunucuları dahi “(savaşın) genellikle beraberinde beklenmedik, tahmin edilemeyen, kasti olmayan, kaçınılmaz korkular getirdiğini” söylerler (Michael Walzer, 2004).¹⁴ Fakat bir ulusun ya da insanların korkunç bir savaşa tutulduğunu, haince, vahşi bir şiddet türünden kaçmalarının ya da saklanmalarının imkânsız olduğunu düşünün. Bir “barış kadını” her tür şiddetin, ne kadar tahmin edilemez olsa da yine de tahmin edilebilir zararları olduğunu bildiği halde, diğerlerini şiddetten korumak için kasti bir şekilde şiddete başvurabilir mi? Diğer yandan, eğer vahşi şiddeti durdurma şansı oldukça yüksekse nasıl olur da “iyi bir savaş” desteklemez?

90'ların ortalarında, çalışmam dahilinde revize ettiğim “barış kadını” figürü böylece mücadeleye dahil olabildi ama gene de “barış kadını” kimliğini koruyabildi. Kendisinden önceki pek çok asker gibi, bu “barış kadını” “bizlerin (ve kendisinin, ve onların) barış içinde olabilmesi umudu ile savaşa gidebilirdi”. Kendinden öncekilerin aksine, bu asker savaşa karşı bir dış göz olabilmek için kendisini duygusuzlaştıran bir barış kadını olmuştur. Savunduğu ya da dahil olduğu bu şiddet, ona ilkelce, aptalca ve nihayetinde oldukça üzüntü verici görünür. Acısı kendi askerlerinin ya da kendi halkının yitimi ile sınırlı olmayan bir *Mater Dolorosa* olarak izleyen, katılan ve sonra konuşan barış kadını, gördüğü yıkımı kamusallaştırır: *savaş* insanlara ve diğer hayvanlara acı, kayıp, sakatlık ve ölüm getirmektedir; *savaş* doğal kaynakları, ekim alanlarını, enerji istasyonlarını, telefon hatlarını, hastaneleri ve araştırma laboratuvarlarını, yani insanların hayatta kaldıklarında yaşamak için ihtiyaç duydukları her şeyi ve her yeri yıkmaktadır.

Barış kadını, eğer kitlesel tecavüzler varsa tecavüzcülerin de var olduğunu, işkenceye maruz kalanlara işkenceciler tarafından işkence yapıldığını, toplu katliamların kadınlar ve erkekler tarafından uygulandığını bilir. Barış kadını tecavüzcüleri yakalamak, hapse göndermek ve mahkeme önüne çıkarmak için uğraşanlarla birlik olur. Ayrıca eğer şiddete son verme projesi bu ölümlere kesinlikle ihtiyaç duyuyorsa, barış kadını, silahların elverdiği ölçüde hızlı ve acısız bir şekilde öldürme eğitimi almaya gönüllüdür. Fakat hiçbir düşmanı ya da insanı tüm kötülüklerin suçlusu ilan etmez. Eğer “düşmanlarımızın dahi sevmeye değer bir yönü vardır” sözüne inanırsa, barışın daha hızlı geleceğini ve daha güvenilir bir halde

korunabileceğini öğrenmiştir ve bunu hatırlar. Artık korsanların vahşilikleri onun için görünürdür ve onlarla oynamıyordur. Fakat hâlâ korsanlara ahlaki bir duruş kazandırmaya çalışan bir kadındır; en azından onlara, kendi kendilerini yaptıklarından sorumlu tutan adil bir muhakeme sunmaktadır; en nihayetinde onlara yeni, ılımlı ve saygın bir komşuluk atfetmektedir.

“Barış kadını”nı bir savaşçı olarak düşündüğümde, “haklı savaşta” mücadele eden bir savaşçıyı kastediyordum. Tam da o zaman, Haklı Savaş Teorisi¹⁵ ABD’nin savaş ve ahlak tartışmalarında hâkimdi. Fakat haklı savaş teorisi ve “barış kadınları” fikri temelde birbiri ile çatışmaktadır. Haklı Savaş Teorisi, bir pratik olarak savaşın ahlaki olarak kabul edilebileceğini varsayar ve sonra bunda diretir. “Savaşmanın kendisi ahlaki olarak yasak olamayabilir”, savaş hâlâ “bazen gereklidir” ve “haklı bir savaş mücadelenin mümkün olduğu bir savaş anlamına gelir ve böyle olmak zorundadır” (Michael Walzer 2004, Bölüm 1). Savaşta gerçekten de korkunç olan bir şeyler olduğu için ve bir kez katiller öldürmeye başladığında çok kolayca ve pek çok kez öldürdükleri için, tüm savaş stratejileri ve tüm savaş pratikleri aşırı zarar, uluslararası hukukun ihlali, gelişigüzel öldürme ve diğer kabul edilemez savaş yöntemleri açısından dikkatlice incelenmelidir. Fakat bu inceleme hiçbir zaman savaşma pratiğini sorgulamaz.

Bunların aksine, “barış kadını” savaş *pratiğini* hayret verici ve “gerçekdışı” bulur. “Haklı sebepleri” kabul eder. Pek çok haklı sebep söz konusudur. Bu sebeplerin ötesinde barış kadınının anlam veremediği “*savaşmanın*” anlamı ve hissiyatıdır. Virginia Woolf yeğeninin de öldüğü İspanya İç Savaşı ile ilgili olarak şöyle der:

“Bunun (Franco’nun birliklerine karşı savaşın) özgürlük ya da benzeri bir ‘sebebi’ olduğunu anlıyorum, buna rağmen benim doğal tepkim entelektüel mücadeleyi sürdürmek. *Güç kullanıldığında bu durum bana anlamsız ve gerçekdışı görünüyor*” (italikler bana ait).

İkinci Dünya Savaşı nihayet resmen başladıktan günler sonra Woolf şöyle yazdı:

“Her şeyin üzerini örten şey gücün gerçekdışılığı...” “Evet, şu an içinde yaşadığımız içi boş, anlamsız bir dünya...” “Sadece öldürme makinesinin harekete geçmesi gerektiği hissediliyor...” “Tamamıyla anlamsız görünüyor; mekanik bir katil, bir eline bir kavanoz, diğerine tokmak almış gibi...” “Bu neden ezilmeli? Kimse bilmiyor” (Günlük Eylül 3, 6, 1939).

Virginia Woolf tabii ki tokmağın neden kavanozu tuzla buz ettiğini bilmektedir. “Hitler”i bulunduğu yerde yakalamanın ve sadece tükenmekte olan eski bir mürekkepli kalemle bile

olsa dürtüklemenin görevimiz olduğuna gün geçtikçe daha çok ikna oldum” (1940 Mektup 3570). Woolf’un silahı hâlâ kelimeleri ve mürekkepli kalemidir. O savaşın dışında olduğu kadar savaşın rasyonelleştirilmesinin de hemen hemen dışındadır.

Bu makaleyi yazmaya başladığımda, ABD ve diğer devletlerin Ruanda’daki (1994) ve öncesinde Bosna’daki başarısız müdahalelerinin tam bir facia olduğu yönünde yaygın bir görüş birliği söz konusuydu. Hesapta askeri müdahale adil olacaktı. 1999’da NATO, Kosovalı Arnavutlar adına Kosova ve Sırbistan’a müdahalelerde bulundu. O dönemde ve şu an hâlâ bu müdahalenin adil olup olmadığına dair ciddi bir anlaşmazlık söz konusu. Bu konulara dair en iyi tartışma, egemen devletlerin hükümet görevlilerini de içeren acımasız şiddet tedarikçilerini en azından etkilemek ve eğer gerekirse zorlamak için düzenlenen çeşitli şiddet içermeyen kampanyalar ile askeri müdahale arasında zinde ve ciddi bir ayrım oluşturur. Dahası, askeri gücün fiilen kullanımı, askeri eylemin -fiziksel, psikolojik, sosyal, politik ve ekolojik açılardan- “çok yüzlü” zararlarına dair, bu tartışmadan doğan yepyeni bir değerlendirme ortaya koyabilirdi. Örnek teşkil edecek bir makalede, Iris Marion Young (2003), NATO harekâtının Kosova ve Sırbistan’da yarattığı yıkımı etraflica tasvir etmiştir. Young makalesini şöyle tamamlar: “Ne bir ittifakın saldırdığı bir topluma karşı ne de bir ittifakın korumaya çalıştığını iddia ettiği bir topluma karşı yapılan bu türden bir yıkımı hiçbir şey haklı çıkaramaz.”

Benim “barış kadınının” bu sohbete dahil olduğunu hayal edebilir miyim? Kuşkusuz, haklı savaş teorisi bağlamında bir tartışma yürütebilir. Esasında, haklı savaş teorisyenlerinin kampanyası hakkında bir tartışmaya dahil olmamak oldukça zordur. Fakat teorinin kullandığı dil ve barış kadını ile arasındaki fark, barış kadınının savaşı reddedişini ifade etmesine ya da barış kadını için kurguladığım askeri müdahaleye bu teorisyenleri dahil etmez. Haklı savaş teorisine göre, barış kadını savaşa, tüm şiddet içermeyen önlemler başarısız olduktan sonra bir “son çare” olarak gitmelidir. Fakat barış kadını savaşa bir “son çare” olarak gitmez. Ülkesinin insanlarını korumak için ve başkaları ile saygılı, ılımlı dostluk ilişkileri teşvik edebilmek için şiddet içermeyen yollar hayal etme çabasından asla vazgeçmez. Aksine, Iris Young’a göre, haklı savaş teorisyenleri NATO’nun müdahalesinin önünü açan tartışmalarda olduğu gibi barışçı direniş hareketini unutma eğilimindedirler. Benim kurguladığım barış kadını, normal algıyla “savaşa gitmez.” *Şiddet içermeyen baskının farklı formları ile birleştiğinde*, yıkım ve zararı azaltmaya yönelik adil bir şansı olan askeri güçten yararlanmak için, spesifik ve kısıtlı yollar arar. Barışçı bir direniş hareketini gözden kaçırmayacak, onun bir parçası olacaktır.

Şu anda, 2008 kışında, ABD’nin son Irak işgalinin 5. yıldönümünde, şimdi ve tüm yaşamı boyunca Amerika Birleşik Devletleri’nde yaşamış oy kullanan bir vatandaş olarak bu makaleyi

yazdığının farkındayım. Şu anki hükümetimiz, kendisinden önceki diğer pek çok hükümet gibi düzenli olarak askeri seferberlik için talepte bulunuyor, bu iş için çalışıyor, bu işi destekliyor ve kışkırtıyor. Bir devlet olarak açık seçik bir şekilde “teröre karşı savaş” adına savaşıyoruz; vatandaşlar olarak askeri şiddetin etkinliğini ve geçerliliğini kabul etmiş görünüyoruz. Ya da daha kötüsü, şiddetin, onun silahlarının, ideolojilerinin ve kuramsal olarak meşrulaştırılmasının tedarikçileri durumundayız. Bu koşullarda, ABD’nin askeri şiddetten zarar gören insanları kurtarmak için askeri birlik tayin etme zorunluluğunu sorgulamak, eğer korkunç olmayacaksa gülünç görünüyor.

Bu makaleye ek yazdığım dönemlerde siz de savaştaydınız. Türk ordusu ve Kürt gerillalarından bahsediyorsunuz. (Sizin cümlelerinizi olduğu gibi kullanmaya çalışıyorum. Bu kavramlar tartışmalı olabilirler ve ben yanlış okumuş olabilirim.) Ben küresel tahakkümden ve emperyal bir ordudan bahsediyorum. Hükümetlerimizin, kültürlerimizin ya da savaşlarımızın aynı olduğunu varsaymıyorum. Bilgisayarımın arama motorunu kullanarak bir süre sizin tarihiniz ve son dönem çatışmalarınız üzerine okudum. Geçmiş ve gelecekteki olası savaşlarınızla ilgili ciddi tahminlerde bulunabilecek kadar bilgiye henüz erişemedim. Sadece sizin ve benim dünyaya sirayet eden bir savaş içerisinde yaşadığımızı varsayabiliyorum. Sonrasında ise, sizin gönderdiğiniz kısa notu tekrar okuduğumda, şiddeti körükleyen küçük ve büyük çaptaki aşağılamaları, korkuları ve kendini beğenmişliği hayatımızdan söküp atmaya ümit ettiğimize inandım.

Ekilecek Tohumlar

Ekilecek tohumlar, öğütülmemeli!

Kathe Kollwitz

Ağaç diktiğimizde, umut ve barış tohumları da ekeriz.

Wangari Maathai

Gönderdiğiniz ilk notta, derginizin bu sayısında annelik ve siyaset üzerine bir dosya hazırladığınızı ve bu bağlamda benim “annelik kuramımı” alternatif bir politika tesis etmek için bu tartışmaya dahil etmek istediğinizi belirtmişsiniz. Çevirisini yaptığınız bu makalede annelik ve annelik kuramı üzerine pek fazla şey söylemiyorum. Bir “barış kadını” ile bir “barış erkeği”ni kıyaslıyorum. Bir barış kadını anne olmak zorunda değildir; eğer anne ise barış inşa etmek için annelik kimliğini bir kaynak olarak göstermek durumunda değildir. Bir anne savaşa sırt çevirebilir çünkü çocukların katledilmesine dayanamayabilir. Aynı şekilde babalar da, tıpkı Kaliforniyalı bir deniz piyadesi olan 33 yaşındaki Antonio Espara’nın yaptığı gibi savaşa sırt çevirebilirler:

Irak'ı kuşatmadan önce, lanet olası Araplara küfürler yağırdırıyordum... Neden olduğunu bilmiyorum... Fakat oraya girdikten sonra, hepsi bitti. Onlar için üzüliyorum. Küçük kızımı çok özledim. Kahretsin, kimsenin çocuğunu öldürmek istemiyorum (Michael Massing, 2007).

Fakat genellikle babaların çocuklarını korumak için savaşıması beklenir. Aynı şekilde, annelerin de savaşan babaları ve oğulları “destekleyen” ve böylece militer bir kurguda kendilerine tayin edilmiş rolü icra eden militer anneler olmaları beklenir.

Militer bir anne kadınlığın hâkim vatanperverlik normlarını temsil etmektedir. Ulusun askerleri olacak çocuklar doğurur. Oğullarını “kahramanlar ve şehitler”¹⁶ olmaları için, kızlarını “kahramanların ve şehitlerin” eşleri ve gelecek nesil askerlerin anneleri olmaları için büyütür. Savaş zamanında çocuklarını bağrına basarak, gözyaşları ve çiçeklerle yolcu eder. Onlar uzaklardayken evdeki ocağın sönmemesini ve sivil yaşamın devamlılığını sağlar. Eğer çocukları “şehit düşerse” veya “katledilirse” onların matemini tutar. Militer anne, tıpkı kuzeni feminist *Mater Dolorosa* gibi, -katlanmış bayrağı kabul ederek, tabutuna sarılarak, şehit düşmüş kahraman askerlerin anneleri ve dul eşleri konumunda madalyayı kabul ederek-yitirdiği çocuklarına olan şiddetli bağlılığını kamusal alanda gösterebilir. Fakat Arjantin Plaza de Mayo Anneleri’nin aksine, militer anne mağrur bir tavırla itaatkârdır. O, liderlerine güvenir ve liderleri de onun fedakârlıklarını takdir ederler. O artık ulusun annesi olmuştur.

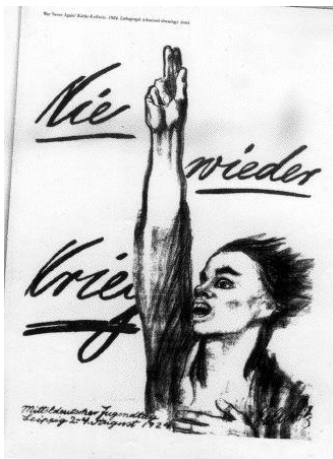
Vesne Nikolic-Ristanovic (1998), “Savaş, Milliyetçilik ve Eski Yugoslavya’daki Anneler” isimli makalesine, Dubravka Ugresic tarafından anlatılan barıştan savaşa annelerle ilgili bir hikâye ile başlar. Ugresic’e göre:

Başlangıçta Saraybosna’daki kadınlar yaklaşan savaşımlara karşı protestolar düzenlediler. “Biz kadınız, uluslar, generaller ya da katiller değiliz!” diye bağıldılar... Birkaç gün sonra, Saraybosna’dan ve Bosna’nın her yerinden yüzlerce kadın, Zagreb’ten ve Hırvatistan’ın her yerinden kadınlarla beraber Belgrad’a doğru yola çıktı. Belgrad’da Sırp kadınlar tarafından karşılanacaklardı ve hep birlikte Yugoslavya Halk Ordusu’nun karargâhlarına yürüyeceklerdi. Kadınların ellerinde tek bir silah vardı: oğullarının küçük birer fotoğrafları. Fakat askerler Belgrad’a çıkan yolları kapattılar ve kadınlar aşığılanmış bir şekilde evlerine geri döndü. Hemen ertesi gün Sırp televizyonları gözü yaşlı Sırp annelerin oğullarını güle oynaya askere yolcu ettiklerini gösterdi. İçlerinden biri gözyaşlarını kurularak “bu hayatımın en mutlu günü” diyordu. Üçüncü gün diğer erkekler, Hırvatlar eşlerini, “özgürlük” adına “vatanlarını savunmak” için oğullarını askere göndermekten başka şansları olmadığına ikna ettiler. Dördüncü gün, Hırvatistan’dan bir grup kadın Alman bir politikacı lider ile birlikte seyirci karşısına çıkarıldı. Kadınlar, oğullarının küçük fotoğrafları yerine, bu sefer başkanlarının devasa fotoğraflarını taşıyorlardı. Aşığılavıcı bir sahneydi; en az birkaç ay sonra büyük

fotoğraftaki adam, yani başkan, vatanın mihrabında hayatlarını feda eden cesur Hırvat şövalyelerinin dul eşlerine ve annelerine madalyalarını takdim ederken gösterilen görüntüler kadar aşağılayıcı bir sahneydi.

Aşağılama kelimesi bir paragrafta üç kez kullanılıyor. Militer anne barış feministlerini net bir şekilde hayal kırıklığına uğratiyor. Bu feministler savaşın, annelerin çıkarlarının, yaşamlarını adadıkları çocuklarının ve tutkularının tamamen karşısında olduğunda ısrarcılar! Evet, öyledir. Askeri liderlerin annelerin ve annelik sevgisinin neler yapabileceğinden korkmasının ve annelerin yapamadıklarından ötürü feministlerin hayal kırıklığına uğramasının nedeni budur.

Alman sanatçı Kathe Kollwitz'den¹⁷ (1867-1945) başka kimse bu hayal kırıklığını hafifletemez gibi. Aslında Kollwitz tam bir Batı Avrupalı Barış Annesi modeli olmasına rağmen, “barış” onun için hiçbir zaman tek gündem olmadı. Kollwitz, sanatsal yaratımlarında, işçileri hem siyasi örgütçü hem de yoksulluk içinde yaşayan insanlar olarak betimleyen bir sosyalistti. Her zaman annelerin kötü durumlarına ilgi duydu. İki çocuğunu doğurduktan sonra, sanatında, günlüklerinde ve mektuplarında giderek bir anne gibi, anneler ve çocuklar adına ve çocuklar için “konuşmaya” başladı. 1918’de, 1. Dünya Savaşı’nın sonunda, oldukça tanınmış ve saygı duyulan bir kadındı. Tam da bu dönem sonrasında, savaşa karşı sesini çıkarmak için, onun için fazlasıyla kıymetli olan Goethe’nin dizelerini kullandı. Tanınmış bir şair olan Richard Dehmel tüm savaşabilecek, sıhhatli Almanları ve hatta yaşlıları ve de genç delikanlıları, vatanları uğrunda savaşmaya ve hatta ölmeye çağırıyordu. Kollwitz, Goethe’nin mevsimler ve nesillerle ilgili dilini kullanarak ısrarla “ekilecek tohumlar” savaşta öğütölmek zorunda değillerdir, dedi. Yeterince ölümün yaşandığını ve daha fazlasının yaşanmaması gerektiğini söyledi.

Almanya’nın yenilgisini takip eden yıllarda, Kollwitz ısrarla savaşa karşı direnmeye ve savaşın anneler ve çocuklar üzerindeki etkilerini göstermeye devam etti. 1924’teki bir gençlik festivali için yapılan, onun en tanınmış taşbaskısı, “Nie Wieder Krieg!” (Hiçbir zaman savaş olmasın!), resmi bir yemin edercesine, ellerini kaldırmış, iki parmağı ileriye işaret etmekte olan genç bir Almanı gösterir. “**Nie Wieder Krieg!**” sözleri sanki genç Alman bu sözleri haykırıyormuşçasına yazılmıştır. Bu anıt tüm dünyayı dolaşır ve Kollwitz, barış annelerinin Alman-Avrupalı kılığındaki

simgesi olur.

Alman profesör Sara Friedrichsmeyer’in eseri (1989) ile karşılaşmamış olsaydım, Kollwitz’in bir zamanlar militer bir anne olduğunu hiçbir zaman bilemeyecektim ya da hemen unutacaktım. 1. Dünya Savaşı başlangıcında Kollwitz, cidden ve gerçekten bir vatanperverdi. Küçük oğlu Peter askere gitmeye karar verdiğinde kocasını oğlunun isteğini desteklemesi için ikna etti. Tıpkı “kahramanların ve şehitlerin” vefakâr Sandinista anneleri gibi, mutluluk gözyaşları ile oğullarını uğurlayan Sırp anneleri gibi, ya da çocukken hayranlık duyduğum “Altın Yıldız anneleri” gibi, Kollwitz oğlunu askere kucaklamalar, çiçekler ve Goethe’nin ve Almanya’nın “şaheseri” olan *Faust*’ın bir kopyası ile gönderdi. Savaşın ilk haftalarında Kollwitz, üstesinden gelebilecek yetiye sahip olduğu için, “feda etmenin” değerinden hiç şüphe duymaz. “Feda etmenin mutluluğu” ibaresi... “sıkıca içine işlemiştir.”

“Tüm kadınlar, kendi canlarından daha fazla sakındıkları sevdiklerini, namlunun ucuna gönderme kahramanlığını nasıl edinirler?” “Söz konusu görev buna birkaç hafta değil, uzun bir süre dayanmayı gerektirir; kasvetli kasımda olduğu gibi, ve sonra bahar yeniden geldiğinde, martta, yaşamak isteyen genç adamların öldürüldüğü ayda. Bu çok daha zor olacaktır.”

Eylülün sonlarına doğru Kollwitz’in, Virginia Woolf’un savaşın “gerçekliği” ile ilgili kaygılarını yeniden ele alırken onları tersine çevirdiği görülür. Savaş tek gerçeklik olmuştu fakat tam bir “çılgınlıktı”. “Savaş var... Ne zamandır alıştığımız bu devletin korkunçluğu dışında hiçbir şey gerçek değil... erkeklerin savaşa gitmeye mecbur olması çok saçma görünüyor. Her şey çok korkunç ve anlamsız. Bazen nasıl olup da böyle bir çılgınlıkta yer alabildiklerine dair saçma bir düşünce geliyor akla.” Fakat, Kollwitz’in savaşın çılgın gerçekliğine dair algısı, Woolf’ta olmadığı kadar, feda etmenin görevi ve erdemi ile sessizleştirilir. “Ani bir soğuk duş: *Yapma!lar, yapma!lar!*.. Sadece tek bir haletiruhiye bunu bütünüyle katlanılır kılabilir: feda etmeyi kişinin rızası olarak kabul etmek.”

Bu sözler yazıldıktan neredeyse bir aydan daha az bir süre sonra Peter, Belçika’da öldürüldü. Kollwitz’in sorgulaması kısıklaştı, sesi çatladı, sürgülendi ve kederle sessizleşti. Hemen sonrasında günlük kayıtları, Peter için bir anıt heykel yapmak ve matemini üzerinden, ölen oğluyla yaşayabilir bir ilişki kurabilmek için hummalı çalışmalar ile doldu. Haziran 1915’te dua gibi bir şeyin ihtiyacını hisseder, “diz çökmek ve Peter’in bana doğru süzülmesini sağlamak. Kendimi onunla bir bütün hissetmek... Çalışmamda Peter için böyle bir hissiyatın görünür olmasını istedim.” Yas tuttukça ve anıt planları üzerinde çalıştıkça ve tekrar çalıştıkça (tamamlamak tam otuz yedi yılını aldı) kaybının şiddetli sürekliliği ile yüzleşir. “Peter’in ruhu yaşamaya devam ediyor. Yeterince doğru; fakat bu ruh Peter için ne ifade ediyor?.. Önemli olan, büyüyen bu özel cisimdi. Bu yegâne insan, sadece bir kez yaşayabilen

bu insan evladı... Birinin ‘yaşamını yitirdiğini’ söylediğimizde bunun anlamı ‘birinin yaşamını yitirmesidir’.”

Bu son birkaç günde, Kollwitz’in günlüklerini tekrar ve tekrar okurken, ilk kez “Mater Dolorasa”nın sözlerini duyduğumu düşündüm. Bir anne sever ve bu sevgi sonsuza kadar sürer. “Önemli olan, büyüyen bu özel cisimdir, ömründe sadece bir kez yaşayabilen bu insan evladı.” Özel bir ruhun özel bir şekilde cisimleşmesine sıkıca tutunmak, “sen gereksizsin... bir malsın... değersizsin” demeye duyulan askeri isteğin en mükemmel şekilde boşa çıkarılmasıdır.¹⁸ Ete kemiğe bürünmüş bir ruhun sevgisi, bir değer olarak “barışa” hizmet etmek için üstün gelmek zorunda değildir. Kollwitz “kendininkiler dışındaki diğer çocuklara da sevgi besleyebilecek kadar geniş görüşlü” olamadığı için pişmanlık duydu. Fakat üstün gelen genel sevgi nadiren mümkündür ve pek çok kez gereksizdir. Kollwitz yapabileceğini yaptı; savaş eylemine, çocukların yok edilmesine sırt çevirdi.

Kollwitz, 1916 Ağustos’unda, genel olarak diğer çocukları, kendi çocuklarını sevdiği gibi sevememesi hakkında yazdıktan beş gün sonra, “savaşta savunmasız çelişkili pozisyona” gelmekten bahseder. Peter’in hayatını bir savaş için feda ettiğine inanmıştır; bu savaş, Peter’in değerini sorgulamadan sorgulayamayacağı bir savaştır. Fakat Peter’i feda etmenin değerine dair bu inanç, Peter’in ölümünün ardından zorunlu olarak kendisine tartışmalı görünmeye başlamıştır. Savaş iki yıldır devam etmektedir; beş milyon genç erkek öldürülmüştür ve bu sayıdan çok daha fazla insan perişan olmuş ve yaşamları harap edilmiştir. “Bu durumu genel olarak haklılaştırabilecek bir şey var mıdır?..” Tam bir “çılgınlıktı”. “Farklı koşullarda arkadaş olabilecek insanlar, şimdi birbirlerine düşmanca küfürler savuruyorlar... Bu korkunç delilik, Avrupa’nın gençlerinin birbirine düşmesi...” Sonra, “Peter, şu an savaşın sadece bir çılgınlık olduğunu düşünmem, senin yazgını ihlal etmek midir?”

Alenen eserlerinde ve özel olarak günlüklerinde Kollwitz, hiçbir zaman soracağını tahmin etmediği soruları sormaktadır. Cevapları geçiştirme ve doğrusal bir gelişim hissi yaratma eğilimi mevcuttur. Fakat gerçekte, Kathe Kollwitz hiçbir zaman ne tereddütsüz militer bir anne, ne de tereddütsüz bir savaş direnişçisi oldu. Ağustos 1914’ün başlarında, genç Alman gönüllülerin sokaklarda şarkılar söyleyerek yürüyüş yaptıklarını duymuştur. Yatağına uzanmış ve nelerin yaşanacağını önceden hissederek “ağlamış, ağlamış ve ağlamıştır”. Ay sonunda haberlerde “tıpkı cennetten bir şarkının dokunuşu gibi”, “barışın tatlı, hüznü mırıltılarını” duydu: Fransız askerler yaralı Almanları öldürmemiş, aslında onlara yardım etmişlerdi; Fransızların geleceği köylerde bu Almanlar evlerin duvarlarına “Nazik davranın, burada yaşlı bir kadın yaşıyor!”, “Bu insanlar bana kibar davrandı”, “Çocuk bekleyen kadın” gibi cümleler yazmışlardı.

Peter'in ölümü ile 1918 arasındaki yıllarda, savaşı kınamayı öğrendiği ve oğlunun yitimine göğüs gerdiği yıllarda, kendi yaşı, çalışma yetisi ve itibarı açısından endişeliydi. Defalarca, kendi hırsını tekrardan teyit eder, geçmiş çalışmalarını değerlendirir, iyi ve kötü günler hakkında konuşur -kısaca, eseri hakkında "saplantılı" olan herhangi bir sanatçı ya da yazar gibi görünür. En başta, Peter için hazırladığı her daim değişen anıt yer almaktadır, fakat diğer eserlerinde de benzer bir durum söz konusudur. 50. yaş günü geçtiğinde "Oğullarım nerede?" diye sorar. Fakat günlükleri çoğunlukla eserleri hakkındaki yazılarla doludur. Eserlerinin değerli olduğu, başarısına minnettar olduğu, kendine güveni olduğu söylenir. 1917'de geçmişte yaşanan tüm sürecin iyi olduğunu söyler bizlere.

Ekim 1916'da uzun uzadıya Peter'in ruhsal yönünün ölümsüzlüğünü ve ölümünden sonra onunla daha mükemmel bir şekilde buluştuklarını yazar. Burada "büyüyen bu özel cisimdi; bu yegâne insan, sadece bir kez yaşayabilen bu insan evladının" yitimi hakkında bir şey duymayız. Şubat 1917'de oğlu için ölme isteğini yineler. Sonra Peter'i övmeye devam eder; çünkü "o bir insana olan sevgisi için ölmemiştir; aksine, bir fikir, bir emir için ölmüştür". Sonra "eserlerinde ne kadar ileriye gidebileceğini görmek" için kendi yaşamını sonuna kadar yaşama isteğini tekrar eder. Bir ideal için, bir ulus için, Almanya için fedakârlık etme ideali - Kollwitz'in militer annelik kalbindeki erdem- hâlâ cezbedicidir. Bu tehlikeli idealden oğluna olan sevgisi ile değil, kendi kişisel "gelişimindeki" ısrarı ve kendi eserlerine dair hırsı ile kurtulmaktadır.

Peter'in öldüğü 1914 ve savaşın son bulduğu 1918 yılları arasındaki dönemi anlatmayı tercih ettim; çünkü 1918, Kollwitz'in şair Richard Dehmel'e cevap verdiği yıldır: Artık daha fazla ölüm olmasın. "Ekilecek tohumlar öğütülmemeli." Mektup iki gazetede birden yayımlanır; Kollwitz alenen bizim bildiğimiz bir barış annesi olur. Altı yıl sonra "Nie Wieder Krieg" isimli taşbaskıyı yapar. Sadece erkeklerin savaşabildiği ve sadece erkeklerin savaşı reddedebildiği bir dönemde, genç bir erkek savaşmayı reddeder. Bu resmi pek çok kez görmüştüm ve bu genç erkeği öfkeli, genç, uzun, kirpi saçlı bir kadın olarak düşünmüştüm. Şu anda hatamı anlamakla beraber, hatamın aptalca olmadığını da anlıyorum. Bu genç, hem bir kadın hem de bir erkek; hem oğul hem de kızdır. O Peter olabilirdi; o, savaşa ve savaşın liderlerine HAYIR demeyi öğrenmek için mücadele etmiş bir annenin oğludur.

Dehmel'e yazdığı mektuptan yirmi dört yıl sonra, 1942 yılında, Kollwitz, Goethe'nin dizelerini son taşbaskısının başlığı olarak bir kez daha kullanır: **Saatfruchte sollen nicht vermahlen werden** (Ekilecek tohumlar öğütülmemelidir). Resim, iriyarı, yaşlı, sade, kollarıyla

güçlkle üç küçük çocuğu kucaklamaya çalışan bir kadını göstermektedir. Bu yaşlı kadının yüz çizgileri onu Kollwitz'in diğer kendi portrelerinden ayırmamızı sağlar. Fakat o şimdi şiddetle koruyucu, keskin bakışlı ve kararlıdır. "Özlenen bir dileği değil; bir buyruğu, bir emri ifade etmek için" Goethe'nin dizesini kullanır. Annenin çocuklarına sarılışı öylesine güçlüdür ki, onları birbirlerinden koruyormuş gibi görünür. Ve aslında Kollwitz onları mektuplarında şöyle tarif eder: "merakla dışarıdakilerin kokusunu alan atlar gibi... gerçek Berlin delikanlıları", savaş eyleyicileri için birer av.

"Bu sefer ekilecek tohumlar –on altı yaşındaki delikanlılar (bana altıymış gibi geldi)-annelerinin çevresinde, onun ceketinin altından çevrelerine bakmakta ve oradan kurtulmak istemektedirler. Fakat hepsini bir arada sıkıca tutan yaşlı kadın 'Hayır!' der, 'Burada kalmalısınız!' Şimdilik birbirinizle itişe kakışa oyun oynayabilirsiniz. Fakat büyüdüğünüzde yaşam için hazır olmalısınız, tekrar savaş için değil."

1942'deki taşbaskının bir fotoğrafı, Kollwitz'in bir sergisinin kataloğunun alt köşesinde görünür. Buna eşlik eden bir makale yazan Alexandra Comini'ye göre, bu "belki de meydan okuyan bir annenin son resmidir; ceketin altından öfkeyle çevresine bakan üç çocuğunu koruyan ve geri tutan bir sanatçının son vasiyetidir." Fakat dileyebileceğimizden çok daha zor bir vasiyettir. Resmin üzerinde, aynı sayfada, Hitler'in, Hitler Gençliği'nden delikanlılara madalyalarını verdiği bir fotoğraf vardır. Katalogdaki en son fotoğraf Kollwitz'in torunu Peter'in küçük bir fotoğrafıdır. Bu fotoğraf, Bosnalı annelerin, Sırp ve Hırvat anneleri ile başarısız buluşmaları sırasında taşıdıkları fotoğrafların bir benzeridir. Fakat bu küçük fotoğrafta, Peter, Alman üniforması içerisinde, aşikâr bir kendini beğenme ile gülümsemektedir.

1941'de Kollwitz torununa bir yeni yıl kutlaması mektubu yazar. Torunu sarılık teşhisi ile hastanededir ve şakayla karışık olarak ömrünün sonuna kadar orada kalmayı diler. Torununun kendisine daha önceden yazdığı bir mektubuna cevap olarak, "yabancılaşmanın başladığı dönemde dahi.." onun "gelişiminden" bahseder. Mektubunu sevgi sözcükleri ile bitirir: "Büyükbaban seni ne çok sevmekte... Geri dönmek için nasıl endişe duymakta... benim aracılığım ile büyükbabanın seni sevgiyle kucakladığını düşünmelisin. Sen, sevgili en büyük torunumuz... *dileğim birbirimizi tekrar görebilmek.*"

Kollwitz resim için taşı baskıya hazırlamaya gönderir, Peter eylülde Rusya'da savaşırken ölür.

Pek çok kez, Peter'in hizmet ettiği ordudan kendisini ayırması için Kollwitz'in Peter'in gelişimi ve yabancılaşması hakkındaki sözlerini tamamlamaya çalıştım. Sonunda, sadece ne görünüyorsa onu söylüyorum. Kathe Kollwitz, Hitler'in ordusunda savaşmış genç bir Alman

askeri gerçekten çok sevdi. Kollwitz'in içtenlikle sevdiği ve samimiyetle yazdığı bu adam, bu çocuktur. Kollwitz onu savaştan, çocukları yok eden şeyden kurtarmadı/kurtaramadı.

Kathe Kollwitz'in öğütölmekten koruduğu tohumların -bir oğul ve bir torun yaşamasa da- yaşadıklarını hayal etmek istiyorum. Bu tohumlar artık, hayalini kurduğum gibi, Kenya'daki Yeşil Kuşak Hareketi'nin kurucusu¹⁹, Wangari Maathai'nin ellerinde. Yeşil Kuşak Hareketi sayesinde, Kenya'da kırsal kesimde yaşayan kadınlar, ailelerinin başlıca bakıcıları, otuz milyondan fazla ağaç diktiler. Maddi olarak bu ağaçlar çocukların eğitimi ve ev içi ihtiyaçları karşılamak için yakıt, yiyecek, sığınak ve gelir sağlıyor. Zamanında, bu ağaç Kenya'da demokrasi mücadelesinin bir sembolü oldu ve sonra, özellikle kabile savaşlarının tehdit edici boyutlarda olduğu dönemlerde barış ve istikrarlı yönetimin sembolü oldu.

Wangari Maathai şimdi (2008 kışında) vahşi çatışmanın tüm ülkeyi savaşın eşiğine sürüklediği bir dönemde rakip liderler arasında uzlaşmayı zorlamak için incelikli ve dikkatli bir çaba içerisinde. Wangari "Hakikat açıkça ortaya koyulmadıkça ve adalet sağlanmadıkça ya da sağlanana kadar hiçbir iyileşme ya da uzlaşmanın olamayacağını" ısrarla söylüyor. "Bu zaman zarfında, Kenyalıların kabile çatışmalarını, eylemleri, cinayetleri, tecavüzleri ve özel mülkün yıkımını her zamanki gibi halının altına süpürmelerine izin vermeyin. Hakikatin bilinmesine izin verin. Ancak bu şekilde, uzlaşma başlayabilir ve insanlar geleceğe umutla bakabilir."

Kathe Kollwitz ve Wangari Maathai çok farklı iki dünyada yaşadılar ve mücadeleleri çok farklı; fakat belli değerleri ve erdemleri paylaşıyorlar. Bunların arasından öncelik, doğrularla yüzleşme ve doğruları söylemeye -çok temel bir değer ve feminist ahlak- dair gönüllülükte olabilir. Kathe Kollwitz, fakir hastaları tedavi eden bir doktor olan kocasının desteği ile; Wangari Maathai, kocasının kendisini boşamasına ve soyadını kullanmasını yasaklamasına rağmen (basit bir şekilde ikinci bir "a" harfi eklemiştir) her ikisi de net fikirli, inatçı bir karaktere sahip. Her iki kadın için savaşı uzakta tutan barış mücadelesini sürdürmek konuşma, yaratma ve örgütlenme özgürlüğü gerektiriyor. Wangari Maathai karşı çıkmaya hazır olması sebebiyle işkence ve hapis gibi doğrudan devlet şiddetine maruz kaldı. Kathe Kollwitz akademiden atılma, eserlerini sergileme talebinin reddedilmesi gibi daha hafif bir şiddet türüne maruz kaldı. Kathe, pek çok manifestoya imza attı, kazandığı imtiyazları kaybetti, kendisini haklı olarak şanslı saydı ve mevcut düzende güvenle yaşayabilmesi için gerekli olan uzlaşmaları yaptı. İlk eserlerinden sonuncusuna kadar Kollwitz, kendisini savaş karşıtı konumlandığı gibi yoksulluk ve açlığın karşısında da konumlandırdı. Wangari Maathai

için barış, adil bir şekilde paylaştığımız ve korumamız gerektiğini öğrendiğimiz, üzerinde güvenle yiyeceklerimizi yetiştirdiğimiz bir dünyadan ayrı düşünülemez.

Benim hayalimde bu kadınlar, her ne kadar farklı olsalar da, kuşaklar ve kıtalar boyunca, kızlarının, annelerinden yankılanan HAYIR ve gitgide artan bir EVET talebini karşılamak için birlikte çalışıyorlar.

Ekilecek tohumlar öğütülmemeli.

Ağaç diktiğimizde, umut ve barış tohumları da ekeriz.

KAYNAKLAR

Anne Campbell. *Men, Women and Aggression*. New York: Basic Books, 1993.

Bat-Ami Bar On. "Meditations of National Identity". *Bringinig Peace Home*. Ed. Karen J. Warren ve Duane Cady. Bloomington: Indiana University Press, 1996.

Carol Gilligan. "Remapping the Moral Domain: New Images of the Self in Relationship". *Mapping the Moral Domain*. Ed. Carol Gilligan, Jane Victoria Ward, ve Jill Mc-Lean Taylor. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1988.

Christa Wolf. *Cassandra*. New York: Farrar, Strauss ve Gioux, 1984.

D.W. Winnicott. *Home Is Where We Start From*. Harmondsworth, U.K: Penguin, 1986.

Glenn J. Gray. *The Warriors*. New York: Harper & Row, 1970.

Hannah Arendt. *Origins of Totalitarianism*. 3. baskı. New York: Harcourt Brace and World, 1958.

Iris Marian Young. "Violence Against Power: Critical Thoughts on Military Intervention". *Ethics and Foreign Intervention*. Ed. Chatterjee, Deen K. ve Don E. Scheid. Cambridge University Press, 2003. 251-73.

Joan Smith. *Misogynies*. New York: Ballentine Books, 1990.

Kathe Kollwitz. *The Diary and Letters of Kaethe Kollwitz*. Ed. Hans Kollwitz. Evanston, IL: Northwestern University Press, 1988.

Kathe Kollwitz. Ulusal Sanat Galerisi 3 Mayıs- 16 Ağustos tarihli Sergi Kataloğu, Washington. Ed. Elizabeth Prelinger. New Haven ve London: Yale University Press, 1992.

Michael Massing. "Iraq: The Hidden Human Costs". *New York Review of Books* 54: 20, 2007.

Michael Walzer. *Just and Unjust Wars: A Moral Argument with Historical Illustrations*. 2. baskı. New York: Harper Collins, 1977.

Michael Walzer. *Arguing About War*. New Haven: Yale University Press, 2004.

Mina C. Klein ve H. Arthur Klein. *Kaethe Kollwitz: Life in Art*. New York: Schocken Books, 1975.

Patricia Williams. "On Being the Object of Property". *The Alchemy of Race and Rights*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1991. 216-36.

Quentin Bell. *Virginia Woolf: A Biography*. New York: Harcourt Brace Jovanovich, Inc. 15, 1972.

Sara Friedrichsmeyer. "Seeds for the Sowing': The Diary of Kaethe Kollwitz". *Arms and the Women: War, Gender, and Literary Representation*. Ed. Helen M. Cooper, Adrienne Auslander Munich ve Susan Merrill Squier. Chapel Hill, NC: The University of North Carolina Press, 1989. 205-24.

Sara Ruddick. "Notes toward a Feminist Peace Politics". *Gendering War Talk*. Ed. Miriam Cooke ve Angela Woollacott. Princeton, NJ: Princeton University Press, 1993. 109-27

Simone Weil. *Iliad: Poem of Force*. Pendle Hill Pamphlet, Wallingford, PA, 1946.

Simone Weil. Factory Work. *Simone Weil Reader*. Ed. George Panichas. Mt. Kisko, NY: Moyer Bell, 1977. 53-73.

Vesna Nikilic-Ristanovic Dubravka Ugresic'ten alıntı yapmıştır. "War, Nationalism, and Mothers in the Former Yugoslavia", *The Women & War Reader*. Ed. Lois Ann Lorentzen ve Jennifer Turpin. New York ve London: New York University Press, 1998. 234-39.

Virginia Held. *Feminist Morality*. Chicago: University of Chicago Press, 1993.

Virginia Woolf. *Three Guineas*. New York: Harcourt Brace, 1938.

Virginia Woolf. *The Diary of Virginia Woolf*. Sayı 5. Ed. Ann Olivier Bell, London, The Hogarth Press, 1936- 41, 1984.

Virginia Woolf. *Leave the Letters Till We're Dead: The Letters of Virginia Woolf*. Sayı 6.. Ed. Nigel Nicholson ve Joanne Trautman. London: The Hogarth Press, 1936-41, 1989.

Virginia Woolf. *Three Guineas*. Jane Marcus'un açıklama ve önsözü. Ed. Mark Hussey. New York: Harcourt, 2006.

Wangari Maathai. Nobel Barış Ödülü Konuşması. Oslo. 10 Aralık 2004.

Wangari Maathai. *Unbowed: A Memoir*. New York: Anchor Books, 2007.

* Derginize mahsus bir yazı göndermiş bulunuyorum. İlk bölümü neredeyse on yıl önce yazmıştım. "Barış Kadını: Feminist bir Yorum" başlığı ile 1997'de yayımlanmıştı. Kısaltılmış bir versiyonu *Women and War Reader*'da yayımlandı ve bu bölüm sizin derginizde de hiçbir değişikliğe uğramadan çevrilmektedir. "İyi Bir Savaşta Barış Kadını" başlıklı bölüm ise son birkaç hafta içerisinde yazdığım ve artık birinci bölüme dahil olan kısımdır. İkinci bölümü yani "Ekilecek Tohumlar" başlıklı bölümü son birkaç haftada tamamladım. Daha yeni başlamış gibi hissediyorum. Özlem Aslan'a ve tüm editör ve çevirmenlere sabırları için ve bana tekrardan "barış kadınları" üzerine ve ilk defa "barış annesi" üzerine düşünme imkânı sundukları için teşekkür ederim. Bu yazının oluşmasını Anna Bean'ın emeği ve yüreklendirmesi mümkün kılmıştır.

¹ Konvansiyonel Savaş: Düzenli orduların nükleer olmayan klasik silahlarla görece doğrudan yürüttükleri klasik savaş modeli (ç.n).

² Ingmar Bergman, *Shame in Persona and Shame*, çev. Keith Bradfield (London: Marion Boyars, 1971), 188-189. Basılı metin filmdekinden farklı olarak belirttiğim sözlerle bitmektedir.

³ "Breaking the Sword," bkz. J. Glenn Gray, *The Warriors* (New York: Harper & Row, 1970), 225ff. Gray Nietzsche'den alıntı yapar, *The Wanderer and His Shadow*.

⁴ "Feminizme" dair her tür genelleştirme diğer bazı feministler tarafından reddedilecektir. Sadece değiştirilmemiş feminizm ile melez barış feminizmi arasında bir zıtlık oluşturmayı kastettim.

⁵ 70'lerin sonunda ve 80'lerin başlarında melez veya birleştirilmiş feminizm hakkında konuşmak çok yaygındı. "Değiştirilmiş feminizm" kavramı Catharine Mackinnon tarafından ortaya atılmıştır, *Feminism Unmodified* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 1987). Mackinnon feminizmin her tür uyarlamalarına eleştirel yaklaşmaktadır.

⁶ Claudia Card, *Lesbian Choices* (New York: Colombia University Press, 1994), 31. Card'ın kaynakları için bkz. Nietzsche, *The Genealogy of Morals*.

⁷ Hareketin şahane tarihi için bkz. Amy Swerdlow, *Woman Strike for Peace* (Chicago: University of Chicago Press, 1993).

⁸ İsrailli anne ile ilgili hikâyeyi, Aralık 1994'te Kudüs'te Siyahlı Kadınlar'ın düzenlediği bir konferansta duydum. Eve dönen çıldırmış askerlerle ilgili iki klasik çözümleme Toni Morrison'un *Sula'sı* ve Virginia Woolf'un *Mrs. Dalloway*'idir. Savaşta kadınlara tecavüz her zaman heyecan verici bir olay olmuştur ve acıdır ki Bosnalı Sırpların Bosnalı Müslümanlara tecavüzü referans olarak gösterilebilir.

⁹ Freikorps: 1918 sonlarında Almanya'nın 1. Dünya Savaşı yenilgisinin ardından kurulan gönüllü askeri birliklerdir (ç.n).

¹⁰ *Freikorps* için bkz. Klaus Theweleit, *Male Fantasies*, s. 1 ve 2 (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1987, 1990). Eğitim ritüelleri için, bkz. örneğin, *Full Metal Jacket* filmi ve Tim O'Brien, *If I Die in the Combat Zone* (New York: Dell, 1979). Savunma entelektüellerinin dilindeki cinsiyetçilikle ilgili, bkz. Carol Cohn, "Sex and Death in the Rational World of Defence Intellectuals," *Signs* 12, no. 4 (1987).

¹¹ Misogynies (İng): kadın düşmanı (ç.n).

¹² Persian-pukes: Amerikan askerlerinin Körfez Savaşı sırasında Müslüman Araplara hitaben söyledikleri ırkçı bir manidir (ç.n).

¹³ "Feeding egos, tending wounds" cümlesi ve kadınlık normları ile ilgili pek çok eleştiri için bkz. Sandra Barky, *Femininity and Domination* (New York: Routledge, 1990).

¹⁴ Savaş hakkında konuşurken kullandığım tüm alıntılar Michael Walzer'a aittir. Walzer haklı savaş teorisi alanında hâkim bir sözcüdür. Sorgulanmayan doğruluk, bütünlük ve dürüstlük kavramları ile ilgilenen bir düşünür ve bilginidir. *Haklı ve Haksız Savaşlar* ilk 1977'de yayımlandı ve haklı savaş teorisinde temel bir çağdaş eserdir. Tüm kaynak göstermelerim Savaşta Dair Tartışma makalelerinin en son derlemesinden (2004) yapılmıştır.

Çeviride kullanılamaz diye sayfa numaraları belirtmedim. En çok 1. bölüm, şiddetle tavsiye edilen 5. bölüm, 4. ve 7. bölümlerden alıntılar yaptım.

Walzer'ı tarafsız bir şekilde temsil etmek istedim, fakat kısa bir süre içinde, aceleyle ve aleyhinde yazıyorum. En azından, Walzer'ı benim yaptığım gibi bir “savaş savunucusu” olarak nitelerek yanlış yönlendirme olabilir. Hiç şüphe duymamakta ve gerçekten, savaşların korkunç olduğunu ısrarla tekrarlamaktadır. Sadece pasifizm yanlısı bir bakış açısından, “savaşın kökten sorgulayıcısı” olan bir kişi, Walzer'in sözlerinde tıpkı benim gördüğüm gibi bir savaş savunusu görebilir.

¹⁵ Kısa ve basit bir şekilde haklı savaş teorisi iki tür adalet belirler: nedenlerin adil olması veya savaşa gidiş sebebinin adaleti (jus ad bellum) ve savaş içindeki haklar (jus in bello). Haklı sebepler arasında, saldırıya karşı meşru müdafaa, saldırıya maruz kalan devletlere yardım ve yönetim güçlerinin kendi halkına aktif bir şekilde şiddet uyguladığı bir devlete yapılan müdahaleler sayılabilir. Adaletin daha pek çok gerekçesi olabilir. Örneğin, belirtilen savaş amaçları gerçek amaçlar olmalıdır: Irak'a 2003'te savaş ilan eden ABD otoriteleri tarafından açıkça ihlal edilen bir durum. Savaş ilanı için verilen karar, tüm amaçları gerçekleştirmek için uygulanan şiddet içermeyen çabalar ve gerçek hedefler hiçbir işe yaramadığında, “son çare” olmalıdır. Bu gerekçeye daha sonra tekrar döneceğim. Savaş esnasındaki haklar (jus in bello) doğru insanları hedef alan doğru silahlarla mücadele edilmesini gerektirir. Genel anlamda stratejilerin ve silahların yol açtığı hasar, iyi hedeflerle veya önlenen zararlar “orantılı” olmalıdır. Örneğin, gereksiz bir şekilde acı veren veya etkileri kullanımının geçmiş meşruiyetini aşan silahları kullanmak adil değildir. Kötü bir şöhretle, silahlar sivilleri ve savaş dışındakileri hedef almamalıdır.

¹⁶ “Kahramanlar ve şehitler” Nikaragualı Sandinistalar tarafından kullanılır. Bu fahri sınıflandırmaya Amerikan “Altın Yıldız Anneleri”ni de ekledim; çünkü tüm devletlerdeki hem solun hem de sağın savaşlarında, savaşın her iki yakasındaki militer annelerin varlığının altını çizmek istedim.

¹⁷ Bu son birkaç haftada Kathe Kollwitz'le yaşarken ve ona cevap verirken 1992 yılındaki bir serginin kataloğunu ve ona eşlik eden makaleleri, Mina Klein ve Arthur Kline'nin biyografisi ve Kollwitz'in günlükleri ve mektuplarının kısaltılmış bir baskısını kullandım. Tüm bunlar kaynakça bölümünde listelenmiştir. Ayrıca Sara Friedrichsmeyer'in “Ekilecek Tohumlar” isimli makalesini tekrar tekrar okudum ve kullanmaya devam ettim.

¹⁸ Bireylere karşı “militer bir tavır” belirtmek için Hannah Arendt, Patricia Williams, Simone Weil'den alıntılar seçtim. Simone Weil bu sözlerin kısmi bir versiyonunu fabrika sahiplerinin işçilere dair tutumunu belirtmek için kullandı. Benim “militer tavır” olarak belirttiğim şey sadece, yeri doldurulamaz, ete kemiğe bürünmüş yegâne ruhlara itibar etmeme durumudur.

¹⁹ Wangari Maathai 2004 yılında Nobel Barış Ödülü'nü aldı. Nobel konuşmasına internetten ve basılı halde ulaşılabilir. Çevrimiçi kayıtlarına ulaşılabilen pek çok makalede yakın dönem savaş tehditlerinden ve vahşi mücadele patlamalarından söz etti. Fakat Kenya'daki durum hâlâ çözülmedi. Daha bugün (10 Nisan'da) güç ortaklarının konuşmaları bozuldu ve şiddet yeniden başladı. Wangari Maathai ayrıca, politik ve kişisel hikâyelerin bölünmezliğini anlattığı *Unbowed* (Boyun eğmemiş) isimli bir otobiyografi yazmıştır.